

документи: у 3-х т. – Т. 1. – Нью-Йорк, 1956. – 479 с. 7. Симон Петлюра. Статті, листи, документи: у 3-х т. – Т. III. – К., 1999. – 614 с. 8. Симон Петлюра. Статті. – К., 1993. – 341 с. 9. Українська революція: Документи 1919–1921. Джерела до новітньої історії України / упор. Т. Гунчак. – Нью-Йорк: УВАН у США, 1984. – 478 с. 10. Гірняк Н. Організація, духовний зріст Українських Січових Стрільців. – Філадельфія, 1955. – 84 с. 11. Довідник з історії України: А.Я. // за ред. І. Підкови і Р. Шуста. – К., 2001. – 1136 с. 12. Доценко О. Зимовий похід (6. XII.1919. – 6.V.1920). – К., 2001. – 376 с. 13. Колянчук О. Українці в таборах Перемишля (1918–1921 рр.) // Пам'ятки України: Історія та сучасність. – 1995. – № 3. – С. 113–117. 14. Литвин С. Суд історії: Симон Петлюра і петлюріана. – Київ, 2001. – 640 с. 15. Мазепа І. Україна в огні і бурі революції 1917–1921. – Київ, 2003. – 607. 16. Полонська-Василенко Н. Історія України. – Т. 2. – Київ, 1992. – 606 с. 17. Рудь М. С. Армія Української Народної Республіки напередодні і початковому етапі польсько-радянської війни (грудень 1919 – травень 1920 рр.) // Вісник НУ “Львівська політехніка”. – 2007. – С. 293–300. 18. Тютюнник Ю. Зимовий похід 1919–1920 рр.: Політичний огляд з документами в тексті і додатками. – Нью-Йорк, 1966. – 99 с. 19. Bruski J. Petlurowsy. Centrum Panstwowe Ukrainskiej Republiki Ludowej na wychodztwie (1919–1924). – Krakow, 2000. – 600 s.

УДК 355.333:303.684 (477) “1917/1921”

І.М. Стасюк

Національний університет “Львівська політехніка”

ВІЙСЬКОВА ЕЛІТА УКРАЇНИ ДОБИ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917–1921 рр.: КОМАНДУВАЧІ ДІЄВОЇ АРМІЇ УНР

© Стасюк І.М., 2012

Здійснено спробу дати узагальнений портрет військової еліти України доби визвольних змагань 1917–1921 рр., а саме – командувачів Дієвої Армії УНР.

An attempt to give a generalized picture of the military elite of Ukraine day struggle for liberation 1917–1921, namely Army commanders effective UPR.

Національно-визвольні змагання українського народу 1917–1921 рр. ще не одне десятиліття будуть предметом підвищеної уваги та скрупульозних досліджень з боку вітчизняних та зарубіжних учених, усіх, хто цікавиться українською історією. І це не випадково, адже у цей період українська нація, після тривалого поневолення та перебування під владою чужоземних імперій, приступила до творення нової епохи – епохи державотворення. Надзвичайно складним виявився процес розбудови та утвердження державності, оскільки тодішній владі: чи то лідерам Центральної Ради, чи то керівництву Української держави або ж Директорії, чи владній верхівці ЗУНР доводилося у несприятливих внутрішньо- та зовнішньополітичних умовах вирішувати низку важливих державних проблем. Однією з них була військова.

Сьогодні вже достеменно відомо, принаймні історикам, про небажання українського керівництва, зокрема лідерів Центральної Ради, на початковому етапі державотворення створювати власні Збройні сили. Серед причин такого ставлення до розбудови національної армії дослідники називають прагнення тодішньої влади нейтралізувати політичних супротивників, зокрема військових. “Вкрай негативно позначилася на формуванні українських Збройних сил, – зазначає визнаний фахівець з військової історії Л. Дещинський, – недовіра з боку Центральної Ради до вищого офіцерського складу. Майже до усіх генералів, які перейшли на бік УНР і бажали проявити себе в створенні українських Збройних сил, вона ставилася як до потенційних контрреволюціонерів” [2, с. 5].

Між тим, в ході національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. за державність хоробрість та військовий хист проявило чимало талановитих військових діячів, тобто значна частина військової еліти українських збройних формацій. Про їхню роль, зокрема, та національної армії загалом висловилися відомі львівські дослідники М. Литвин та К. Науменко, стверджуючи, що “...історія війн вчить, що жодна армія, незалежно від рівня озброєння і вишколу, не може перемагати без досвідчених воєначальників і полковників. Її лице завжди визначають генералітет і офіцерський корпус – становий хребет війська, який концентрує і втілює в собі історичний військовий досвід, національні військові традиції, зберігає спадкоємність поколінь... Перемога або поразка визначаються не лише співвідношенням сил і реальністю планів, але й особою, котра стала на чолі війська” [7, с. 3].

Отож, дослідження проблематики військової еліти та її участі у боротьбі за українську державність у 1917–1921 рр. є важливим і актуальним напрямом сучасних історичних пошуків. Воно має як теоретичне, так і практичне значення. Свідомо замовчуючи або брутально фальсифікуючи факти існування українських національних армій та їх збройної боротьби за незалежність і соборність, офіційна радянська історіографія та пропаганда усіяко намагалися викривити справжню історію багатостраждального українського народу та допомогти забути імена визначних його воєначальників. “І десятки років Велика Україна, – зауважує знаний у нашій країні та поза її межами історик В. Сергійчук, – знемагаючи у важкій неволі, не могла нічого знати про страдництво своїх справжніх синів з вірного їй старшинського корпусу. Тоталітарна більшовицька система робила все для того, аби не тільки викреслити з історичної пам’яті народу їхні імена, а й затаврувати їх, високих духом патріотизму і самопожертви, як нібито зрадників своєї нації” [11, с. 255].

Відновлення історичної правди про військову еліту України доби 1917–1921 рр. потрібне і з практичного погляду. У багатьох країнах світу ушляхетленим воєначальникам приділяють велику увагу, на їх історіях життя виховується молодь, здійснюється патріотично-виховна робота. Сучасній Україні також потрібна потужна патріотично-виховна основа, відновлення та поглиблення військово-історичних знань. “Нашій державі, – зазначає молодий, але вже знаний дослідник Я. Тинченко, – потрібні свої герої, на яких мусять рівнятися цілі покоління. Україна не може існувати без героїчного минулого” [13, с. 3].

Минуле і сучасність тісно пов’язані між собою. Сьогодні вже пройшло 20 років з появи на політичній карті Європи нової незалежної країни. Розбудова та утвердження української державності, серед іншого, відкрили широкі перспективи для розвитку вітчизняної історичної науки, глибоких досліджень та об’єктивного висвітлення багатьох проблемних тем нашого історичного минулого. Спираючись на доступні архівні джерела, використовуючи наявну історіографічну базу, сучасні вчені спричинилися до часткового заповнення прогалин військової тематики, зокрема військової біографістики. Серед опублікованих у середині 1990-х рр. робіт, присвячених військовій еліті України початку ХХ ст., привертають увагу дослідників праці довідково-бібліографічного характеру О. Колянчука, М. Литвина, К. Науменка “Генералітет українських визвольних змагань: біографи генералів та адміралів українських військових формацій першої половини ХХ ст.” [5] та Я. Тинченка “Українське офіцерство: шляхи скорботи і забуття” [13].

За період 2000–2011 рр. українська історіографія поповнилася новими працями з військової тематики, такими як “Військова еліта Галичини” [6], “Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адмірالی” [7], “Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки” [12], іншими змістовними публікаціями [1]. Їхні автори істотно поглибили такий важливий напрям історичних досліджень, як військова біографістика, розширивши джерельну базу та додавши аналітики порівняно із попередніми роботами.

Відаючи належне вже зробленому у цій царині військової історії, автор цієї статті все ж вважає, що наявні праці не претендують на повну вичерпність матеріалу. Недостатній рівень вивчення проблематики військової еліти України доби визвольних змагань 1917–1921 рр. є очевидним, а тому не підлягає сумніву необхідність продовження раніше започаткованих досліджень та виявлення нових штрихів до соціально-політичного портрета командувачів українських армій. Такою є основна мета роботи.

Як зазначалось вище, лідери Центральної Ради негативно ставилися до створення власних Збройних сил. Однак саме у часи їх перебування при владі, під тиском несприятливих обставин було покладено початок формуванню національної регулярної армії. Йдеться про об'єднання усіх українських частин, окрім Гайдамацького Коша, в Окремий Запорозький загін під командуванням генерала К. Присовського [3, т.1, с. 35]. Щоправда, його керівництво Українською армією було короткотривалим, оскільки після звільнення столиці України від більшовицьких військ, він 3 березня 1918 р. був призначений губернським комендантом Київщини, а Окремий Запорозький загін переформований в Окрему Запорозьку дивізію, начальником якої став полковник О. Натієв [12, Кн II, с. 97].

Незважаючи на сприятливі умови для військового будівництва за часів Української держави процес створення та подальшої розбудови регулярної армії відбувався повільно внаслідок “нестабільного внутрішнього становища, впертого спротиву з боку німців, частково й російського генералітету, не завжди зацікавленого у міцній українській армії” [7, с. 19].

Із приходом до влади Директорії розпочався наступний етап боротьби українського народу за державність, безпосереднім учасником якого була національна армія. Енергійна розбудова власних Збройних сил стала одним із пріоритетних завдань тодішньої влади, оскільки УНР опинилася у надзвичайно складній ситуації, воюючи одночасно на кількох фронтах. Політичне керівництво армією здійснював один із лідерів Директорії, колишній генеральний секретар з військових справ УЦР С. Петлюра, ставши Головним Отаманом, тобто верховним головнокомандувачем. Безпосередньо ж керувати бойовими діями повстанської Армії Директорії, яка дістала назву Дієвої Армії УНР, мав Наказний Отаман. На цю посаду був призначений генерал-майор О. Осецький [12, Кн II, с. 117]. Внаслідок його усунення у липні 1919 р. від обов'язків Наказного Отамана та ліквідації цієї посади, командувачем Дієвої Армії УНР двічі протягом одного року був досвідчений військовик В. Тютюнник, згодом керівниками українського війська призначались генерали В. Сальський та М. Омелянович-Павленко [12, с. 313, 317, 385, 445].

Якщо постать С. Петлюри як державного та військового діяча на сьогоднішній час доволі добре вивчена та охарактеризована у вітчизняній, і не тільки, історіографії [4; 8–10], то про кадрових офіцерів О. Осецького, В. Тютюнника, В. Сальського та М. Омеляновича-Павленка цього не можна сказати. Між тим кожен з них на певному етапі збройної боротьби за державність відігравав чи не ключову роль у захисті Батьківщини від внутрішніх та зовнішніх ворогів. Усі майбутні командувачі Дієвої Армії УНР народилися у другій половині XIX ст., коли Україна перебувала у складі Російської імперії. Географічно це були як українські землі (Волинь та Полтавщина, звідки родом О. Осецький, В. Сальський і В. Тютюнник), так і територія Грузії, де з'явився на світ М. Омелянович-Павленко. Неоднаковим було і соціальне походження майбутніх командармів. На відміну від В. Тютюнника, який походив із селян, усі інші мали дворянське походження [12, с. 312, 316, 384, 445].

До певної міри соціальне походження впливало не тільки на соціальний статус людини, але й на вибір її професії. Так, зокрема, було в житті М. Омеляновича-Павленка, дід, батько, дядьки якого були військовими. Цю династичну лінію продовжив юнак. У процесі підготовки до військової кар'єри йому довелося навчатися у Хабаровському та Омському кадетських корпусах, 1-му Павловському училищі у Петербурзі. Далі була служба та підвищення кваліфікації [14].

Якщо доля М. Омеляновича-Павленка була, можна сказати, наперед визначена його родиною, то свою майбутню професію В. Сальський визначив самостійно. Всупереч волі батьків, він обрав військову кар'єру, вступивши до Віленського військового училища, яке закінчив як один із кращих випускників [15].

Природно, що молоді люди після здобуття середньої освіти прагнули навчатись у вищих навчальних закладах. Ця справа була не з легких, оскільки потребувала або спеціальної протекції впливових осіб, або наявності особистих здобутків та неабияких здібностей. Наприклад, В. Тютюнник проявив військовий хист, ще навчаючись у Тифліському військовому училищі. Беручи участь у змаганнях зі стрільби, він виборов звання «Відмінний стрілець з гвинтівки» та «Відмінний стрілець з револьвера» [12, с. 445].

Вже здобуваючи освіту у вищих навчальних закладах військового профілю, молоді офіцери ще неодноразово демонстрували свої високі професійні якості і талант. Так, В. Сальський, навчаючись у престижній Миколаївській військовій академії, де, до речі, на одне місце під час вступу претендувало понад 10 осіб, довів колегам по навчанню та керівництву ВНЗ, що він один із найкраще підготовлених військовиків, адже став першим у випуску та був нагороджений малою срібною медаллю із занесенням на мармурову дошку академії [12, с. 384–385].

Перш ніж очолити Українську армію О. Осецький, В. Тютюнник, В. Сальський та М. Омелянович-Павленко здобували не лише якісну військову освіту, але й необхідний військовий вишкіл. Служба на різних посадах у різних регіонах Російської імперії давала можливість набратися досвіду керівництва структурними підрозділами армії загалом, який їм неабияк знадобився у переламні 1917–1921 рр. Зрозуміло, що військова кар'єра кожного із чотирьох командармів мала свої особливості. Наприклад, хоча В. Тютюнник двічі намагався вступити до престижної Миколаївської академії Генерального штабу, проте йому не вдалося там закріпитися й навчатися через початок Першої світової війни, а згодом Лютневої революції [13, с. 32].

Власне воєнний конфлікт між двома імперіями та блоками призвів до того, що усі майбутні великі воєначальники опинилися на фронтах, де здобули неоціненний бойовий досвід та показали приклади мужності та відваги. В одному із листопадових боїв 1914 р. за Лодзь–Торунь тоді ще капітан М. Омелянович-Павленко багнетною атакою проти німців врятував дивізію від оточення, отримавши при цьому важке поранення. За цей бій він отримав офіцерський орден Святого Георгія 4-го ступеня [13, с. 23]. За бойові заслуги на початку Першої світової війни отримав звання полковника із призначенням командувачем 3-го гренадерського Перновського полку О. Осецький. Свідченням мужності та хоробрості цього офіцера стало його нагородження Георгієвською зброєю за бій 7–9 листопада 1914 р. біля с. Віржбиця [12, с. 316]. Відважно проявив себе на фронті і В. Сальський. В одному із боїв порівняно молодому тоді капітанові довелося виконувати обов'язки комдива замість генерала, який розгубився у важкій стратегічній ситуації. У результаті поставлене перед 33-ю (київською) дивізією завдання було успішно виконане [13, с. 28]. Брав участь у Першій світовій війні і В. Тютюнник [3, Т.3, с. 367].

Знесилена зтяжним воєнним конфліктом Російська імперія на початку 1917 р. почала розвалюватись. Лютнева революція та падіння царизму стали могутнім поштовхом для розгортання національно-визвольного руху підневільних народів, зокрема й українського. Нова суспільно-політична ситуація, що утворилася в Україні в результаті приходу до влади Української Центральної Ради, заклала сприятливий фундамент для змін у військовій сфері. З'явилися нові можливості із реформування армії, що знайшли своє відображення у політиці українізації Збройних сил.

Активну участь у цьому важливому для війська процесі вели тоді вже досвідчені офіцери, які невдовзі стали командармами. Уже перші кроки М. Омеляновича-Павленка у нових умовах свідчили про його вибір відданого служіння Україні як своїй Батьківщині, хоча він народився і виріс поза її межами. «Полковник гвардії, георгіївський кавалер, з перев'язаною пораненою рукою, на гарному рудому коні вів свою школу під сепаратистським прапором», – писала одна із одеських газет про участь М. Омеляновича-Павленка у військовій демонстрації під синьо-жовтими прапорами [6, с. 340]. Перейшовши влітку 1917 р. на службу до Української армії він українізував частини гарнізону в Катеринославі, став одним із організаторів загонів Вільного козацтва, з відбуттям на Румунський фронт розгорнув українізацію та розформування частин російської армії, а з прибуттям до Києва увійшов до складу комісії з утворення Української армії [6, с. 340–341]. Як справжні патріоти своєї Батьківщини проявили себе й інші військові діячі. В. Сальський, наприклад, перебуваючи на Північному фронті, всебічно сприяв українському військовому руху. Завдяки його зусиллям була українізована 44-та дивізія 21-го корпусу. А.В. Тютюнник відзначився як ініціатор українізації на Західному фронті. Ця справа була для нього справді важливою ділянкою діяльності, настільки, що поглинала його без остатку й не давала можливості реалізувати плани щодо навчання в академії Генерального штабу [13, с. 28, 32–33].

Високі національна свідомість та морально-психологічні якості в поєднанні із величезним військовим досвідом і знаннями, уміння діяти рішуче і знаходити вихід у складних тактичних умовах,

безпосередня активна участь в галузі військового будівництва та у захисті УНР від внутрішніх і зовнішніх ворогів, інші вагомні чинники сприяли призначенню в часи існування Директорії командувачами армії О. Осецького, В. Тютюнника, В. Сальського та М. Омеляновича-Павленка. Характеризуючи їхню діяльність загалом, слід звернути увагу на низку важливих аспектів. Насамперед варто відзначити, що їм доводилося діяти та керувати армією в надзвичайно складних умовах, коли воювати інколи доводилось на кількох напрямках. Тому словосполучення “трикутник смерті”, “чотирикутник смерті” відображають реальне становище УНР та військ, які її захищали наприкінці 1918–1921 рр. За цей невеликий проміжок часу чотири військовики здійснювали керівництво Українською армією – чи то політичне, чи то номінальне, чи справді реальне. Зазвичай зміни командувачів відбувалися через політичні помилки та військові невдачі, або ж у зв’язку із важкою хворобою. Завдяки високим організаційним і тактичним здібностям, сильній волі та енергії новопризначеним командармам на певний період часу вдавалося консолідувати армію, відновити її боєздатність та проводити успішну боротьбу проти численних ворогів. Водночас власні амбіції та різні плани щодо проведення подальших воєнних дій, відсутність єдності між військовим керівництвом УГА та Дієвої Армії і, як результат, перехід галичан на бік супротивників у поєднанні із нестачею зброї та амуніції, різними хворобами й епідеміями негативно позначились на моральному та бойовому дусі Української армії та її здатності протидіяти внутрішнім та зовнішнім ворогам [12, Кн. II, с. 93, 96, 97, 109, 117, 120, 122, 123, 125, 129, 130, 134; 13, с. 29–30, 33–35; 15; 16].

Висновок. Сучасне українське суспільство має знати якомога більше про справжніх патріотів України – військову еліту, яка самовіддано боролась та захищала свою Батьківщину у бурхливі 1917–1921 рр.

1. Голубко В.Є. *Українська військова еліта в національному державотворенні 1917–1920 рр.* / В. Голубко // *Щляхами історії* // Науковий збірник історичного факультету ЛНУ ім. І. Франка. – Львів, 2004. – С. 279–293; Голубко В. *Український офіцерський корпус у визвольних змаганнях 1917–1920 рр.* / В. Голубко // *Вісник Національного університету “Львівська політехніка” “Держава та армія”*. № 571. – 2006. – С. 280–289; Голубко В. *Полководці Симона Петлюри* // *Польща та Україна в боротьбі за незалежність 1918–1920* / під ред. Тадеуша Кшонсткі. – Варшава: Віпарт, 2010. – С. 92–109.
2. Дециньський Л.Є. *Державотворча робота Української Народної Республіки по створенню Збройних сил: історія і сучасність* // *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. “Держава та армія”. – № 408. – 2000. – С. 3–11.
3. *Довідник з історії України*. – Т.1: (А-Й) / за ред. І.З. Підкови, Р.М. Шуста. – К.: Генеза, 1993. – 230 с.; Т.3. (Р-Я) / За ред. І.З. Підкови, Р.М. Шуста. – К.: Генеза, 1999. – 688 с.
4. Ковальчук М.А. *Симон Петлюра та військова опозиція в армії УНР у 1920–1921 рр.* // *Український історичний журнал*. – 2005. – № 1. – С. 97–107.
5. Колянчук О. та ін. *Генералітет українських визвольних змагань. Біографи генералів та адміралів українських військових формацій першої половини ХХ століття* / Олександр Колянчук, Микола Литвин, Кім Науменко. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 1995. – 283 с.
6. Литвин М.Р. *Військова еліта Галичини* / М.Р. Литвин, К.Є. Науменко; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича, 2004. – 376 с.
7. Литвин М.Р., Науменко К.Є. *Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адмірали* / Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України. – Львів; Харків: “Видавництво Сага”, 2007. – 244 с.
8. Литвин С. *Суд історії: Симон Петлюра і петлюріана*. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2001. – 640 с.
9. *Петлюра Симон. Статті. Листи. Документи* / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Центр українознавства, Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, Центральний державний архів громадських об’єднань України. – К.: ПП Сергійчук М.І., 2006. – Т. IV. – 704 с.
10. *Полтавська Петлюріана: матер. Петлюрівських читань* / Полтавське крайове об’єднання всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. – Вип. 1–6. – Полтава, 1993–2005.
11. Сергійчук В. *Високий дух і трагедія українського генералітету* // Тинченко Я. *Українське офіцерство: шляхи скорботи та забуття* / післямова Володимира Сергійчука. – К.: Тиражувальний центр УРП, 1995. – Ч.1: *Бібліографічно-довідкова*. – 1995. – С. 254–255;
12. Тинченко Я. *Офіцерський корпус Армії*

Української Народної Республіки (1917–1921). – К.: Темпора, 2007. – 536 с.; Книга II: – К.: Темпора, 2011. – 424 с. 13. Тинченко Я. Українське офіцерство: шляхи скорботи та забуття / післямова Володимира Сергійчука. – К.: Тиражувальний центр УРП, 1995. – Ч.1: Бібліографічно-довідкова. – 1995. – 258 с. 14. Тинченко Я. Служба в українській армії // Омелянович-Павленко М. Спогади українського командарма на Україні. 1917–1918. Українсько-польська війна; На Україні, 1919. Зимовий похід, 1920. – К.: Планета людей, 2002. – С. 5–6. 15. Ген. А. Валійський. Генерал Володимир Сальський / Аркадій Валійський. – Режим доступу: http://komb-a-ingwar.blogspot.com/2009/02/blog-post_03.html. 16. Тинченко Я. Командарм Зимового походу / Ярослав Тинченко. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/data/upload/.../4.doc>.

УДК 947.7 “1920”

Т.І. Плазова

Національний університет “Львівська політехніка”

ОСІННЯ КАМПАНІЯ АРМІЇ УНР 1920 р.

© Плазова Т.І., 2012

Розглянуто причини припинення бойових дій регулярною Армією УНР восени 1920 року. Проаналізовано особливості військово-політичної стратегії керівництва УНР щодо продовження антибільшовицької боротьби після остаточної втрати території України восени 1920 р.

At this article is elucidated the main reasons of the cessation fighting actions of the regular Army UPR at autumn 1920 year. Also there are analysed the peculiarities of military strategy of leaders UPR in order to continue antibolshevik fight after final loss the Ukrainian territory at the same time.

Актуальність теми та постановка проблеми. Осмислення досвіду національного державотворення в Україні періоду 1917–1921 рр., зокрема силових методів його захисту, сьогодні викликає значне зацікавлення у науковців, політичних та державних діячів. Особливий інтерес привертає до себе завершальний етап визвольних змагань, що припадає на 1920–1921 рр. Передусім сьогодні стан його наукової розробки далекий від ідеального. Вітчизняна історична наука щойно почала долати заідеологізовані нашарування радянського історичного доробку, у якому останні роки збройного опору УНР та боротьба її військових структур проти насадження більшовицького режиму в Україні зазнали чи не найбільшого замовчування й відвертої фальсифікації. Дослідження цієї проблеми зумовлюється також й тим, що вона допомагає з'ясувати сутність сучасних збройних конфліктів у світі, ролі у них збройного підпілля та його формувань у національно-визвольній боротьбі того чи іншого народу за свій суверенітет.

Мета роботи – висвітлити бойові дії регулярної Армії УНР восени 1920 р. та особливості військово-політичної стратегії керівництва УНР щодо продовження антибільшовицької боротьби після остаточної втрати території України восени 1920 р.

Сучасний стану розробки проблеми. Для глибшого розуміння сучасного стану розробки проблеми варто дати загальну характеристику попередніх етапів її розвитку, яких сьогодні можна виділити три. Перший етап – це період міжвоєнного двадцятиліття. Його особливість полягає у тому, що написані у той час роботи, так би мовити по свіжих слідах подій, часто самими учасниками. Подеколи вони частково мають мемуарний відтінок. Однак у них спостерігається прагнення окреслити певне коло проблем, які далі розробляли історики та політичні діячі. Серед них важливе місце посідало й висвітлення партизансько-повстанської боротьби в Україні, її